

جایگاه نقد در پژوهش‌های سیاست خارجی ایران: نمونه موردی فصلنامه سیاست خارجی، ۱۴۰۰-۱۳۹۵

علی باقری دولت‌آبادی^{۱*}، محمد مجاهدزاده^۲

^۱ دانشیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، کهگیلویه و بویراحمد، ایران
^۲ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه یاسوج، کهگیلویه و بویراحمد، ایران

چکیده

از نظر افراد غیردانشگاهی، سیاست خارجی یکی از جنبه‌های بدیهی دنیای سیاست است؛ و حتی بیشتر افراد احساس می‌کنند شناخت لازم و کافی از این حوزه برای اظهار نظر و نقد درباره آن را دارند. رویکرد حاکم در جلسات نقد سیاست خارجی سطحی و اغلب غیرعلمی است؛ در حالی که انتظار می‌رود این مباحث در پژوهش‌ها و محافل دانشگاهی بیشتر مطرح شوند. دو پرسش پژوهشی مطرح شده عبارت‌اند از: ۱. سنت نقد و ارزیابی چه جایگاهی در پژوهش‌های دانشگاهی انجام‌شده درباره سیاست خارجی ایران داشته است؟ ۲. دلایل ضعف یا قوت این پژوهش‌ها کدام‌اند؟ در فرضیه پژوهش استدلال می‌شود که علل اصلی ضعف در نگارش آثار انتقادی درباره سیاست خارجی را باید در دو حوزه آموزش و فرهنگ سیاسی جست‌وجو کرد. برای یافتن پاسخ و آزمون فرضیه از روش پیمایشی استفاده شده است؛ در گام نخست از جامعه آماری به‌صورت هدفمند و تمام‌شمار نمونه‌برداری شده، و در گام‌های بعدی داده‌های گردآوری‌شده تحلیل و تبیین شده، و یافته‌های پژوهش در نمودارهایی ارائه شده است. جامعه آماری دربرگیرنده مقاله‌های فصلنامه سیاست خارجی به‌عنوان تخصصی‌ترین فصلنامه در این حوزه در بازه زمانی ۱۳۹۵-۱۴۰۰ بود. یافته‌های پژوهش نشان داد به‌جز یک مورد سایر مقاله‌های منتشرشده در این فصلنامه رویکرد انتقادی ندارند، و در استفاده از رویکرد نظری، سناریونویسی و پیش‌بینی آینده، بعد تجویزی و کاربردی از ضعف‌های جدی برخوردارند. سپس با رویکردی تحلیلی-تبیینی و با هدف آسیب‌شناسی، هفت علت اصلی این کاستی‌ها شناسایی شد: ۱. بی‌توجهی به تفکر انتقادی در نظام آموزشی، ۲. فراهم نبودن شرایط محیطی برای انتقاد، ۳. گسترش ندادن فرهنگ نقد و نقدپذیری، ۴. نداشتن علاقه و انگیزه، ۵. سختگیری در چاپ و پذیرش پژوهش‌های انتقادی، ۶. تحمل نکردن مخالفت و انتقاد، ۷. بی‌نیازی مدیران وزارت امور خارجه به پژوهش‌های انتقادی.

واژه‌های کلیدی: سیاست خارجی ایران، فرهنگ سیاسی، فصلنامه سیاست خارجی، نظام آموزشی، نقد

* نویسنده مسئول، رایانامه: abagheri@yu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۹ بهمن ۱۴۰۰، تاریخ تصویب: ۲۳ آبان ۱۴۰۱

۱. مقدمه

در انگلیسی واژه «کریتیک»^۱ معادل مفهوم انتقاد کردن است که از کلمه یونانی «کریتیکوس»^۲ به معنی «توان قضاوت کردن» گرفته شده است. از یونان باستان تا اروپای امروز سنت نقد در اروپا پیوسته ساری و جاری بوده است. در برخی دوره‌ها همچون قرون وسطی با محدودیت و در برخی اعصار همچون دوره روشنگری رشد و گسترش را تجربه کرده است. مروری بر این اعصار نشان می‌دهد که چگونه در دوره‌هایی که فضای سیاسی-فرهنگی باز بوده و سنت انتقادی حاکم بوده است، آثار فکری و نظری شگرف و تأثیرگذار خلق شده‌اند. همین ارزیابی‌ها موجب شده است تا جنبش‌هایی به‌منظور حمایت و تقویت این فضا در اروپا پدیدار شوند. پیدایش آخرین نمونه این جنبش‌ها در دهه ۱۹۶۰ بود، که با آغاز این جنبش، سنت انتقاد کردن و به چالش کشیدن بنیان‌های مفروض پنداشته‌شده در عرصه‌های مختلف تفکر و علم شکل گرفت و اندیشمندان بسیاری، نگرش انتقادی مداوم را راه‌حلی در جهت جلوگیری از برخی پیامدهای مخرب ایدئولوژی‌های حاکم دانسته و به‌منظور گسترش تفکر انتقادی میان عموم مردم تلاش کردند. در شرق و جهان اسلام نیز در دوره‌هایی که این فضا ایجاد شد، آثار علمی و فکری رشد یافتند و با کم‌فروغ شدن این فرهنگ، «سنت پیروی و اقتباس» جای آن را گرفت. این به‌درستی همان شرایطی است که الِن لانگر^۳ آن را این‌گونه توصیف می‌کند: «چنانچه نتوانیم چندین چشم‌انداز را بررسی کنیم، این خطر در کمین ما خواهد بود که ثبات پیش‌فرض‌های ذهنی خود را به‌جای ثبات پدیده موردنظر بنشانیم» (لانگر، ۱۳۷۷: ۱۳۵). متأسفانه به‌نظر می‌رسد این مسئله در مورد ایران اتفاق افتاده است. به بیان مقصود فراستخواه «سنت‌ها و ذهنیت‌های بومی ما سترون، بسته و بیگانه با نگرش انتقادی شده‌اند» (فراستخواه، ۱۳۸۸: ۱۰۱-۱۰۰).

این سنت‌ها جلوی رشد علمی به‌ویژه در علوم انسانی را که نیازمند نقادی و اصلاح تفکر است، می‌گیرد و مانع خلق نظریه‌های جدید، اصلاح ساختارها و حرکت رو به جلو می‌شود. پژوهش حاضر بر اساس همین دغدغه آغاز شد که مشخص سازد ادبیات سیاست خارجی در ایران تا چه اندازه به نقد و نقادی آغشته است. مقصود ما در اینجا از نقد و سنت انتقادی فضای عامیانه مرسوم میان ایرانیان به‌ویژه در محافل خانوادگی و دوستانه برای بحث درباره سیاست خارجی نیست؛ بلکه نقد تخصصی از سوی پژوهشگران، استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه است، زیرا دانشگاه از مکان‌های تأثیرگذار آموزشی است و

-
1. Critic
  2. Kritikos
  3. Ellen Langer

دانشجویان می‌توانند از پیشروان دگرگونی‌های اجتماعی و حرکت به سمت نگرش انتقادی باشند.

هدف این پژوهش، تاباندن نوری بر پژوهش‌های چاپ‌شده در تخصصی‌ترین فصلنامه سیاست خارجی ایران به‌عنوان یک شاهد و نمونه است تا روشن شود فصلنامه‌های تخصصی در ایران تا چه حد از آثار انتقادی استقبال کرده و چقدر نویسندگان به این دست پژوهش‌ها اقبال نشان داده‌اند. انتظاری‌رود پس از انتشار این داده‌ها نوع سیاستگذاری در این فصلنامه و سایر مجلات تخصصی تغییر کند و فضای بیشتری برای چاپ مقاله‌های انتقادی و نیز بازنگری در شیوه‌های ارزیابی مقالات انجام شود تا خروجی کار رشد تفکر انتقادی در کشور و خلق ایده‌ها و نظریه‌های جدی و راهگشا باشد. پرسش‌های پژوهشی مطرح‌شده در اینجا عبارت‌اند از: ۱. سنت نقد و ارزیابی چه جایگاهی در پژوهش‌های دانشگاهی انجام‌شده درباره سیاست خارجی ایران داشته است؟ ۲. این پژوهش‌ها به لحاظ کیفی چه ویژگی‌هایی دارند؟ ۳. دلایل ضعف یا قوت این پژوهش‌ها کدام‌اند؟ ۴. موانع و مشکلات احتمالی پیش‌رو برای رفع این کاستی‌ها چیست؟ در فرضیه پژوهش استدلال می‌شود که علل اصلی ضعف در نگارش آثار انتقادی درباره سیاست خارجی را باید در دو حوزه آموزش و فرهنگ سیاسی جست‌وجو کرد. برای یافتن پاسخ و آزمون فرضیه از روش پیمایشی استفاده شده است؛ در گام نخست از جامعه آماری به‌صورت هدفمند و تمام‌شمار نمونه‌برداری شده، و در گام‌های بعدی داده‌های گردآوری‌شده تحلیل و تبیین شده، و مهمترین یافته‌های پژوهش در نمودارهایی ارائه شده است. جامعه آماری دربرگیرنده مقاله‌های فصلنامه سیاست خارجی به‌عنوان تخصصی‌ترین فصلنامه در این حوزه در بازه زمانی ۱۳۹۵-۱۴۰۰ بود؛ و با ارزیابی آنها جایگاه مطالعات و پژوهش‌های مربوط به نقد سیاست خارجی ایران مشخص شدند. جای نقد در مطالعات علمی و دانشگاهی ایران خالی است و بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده به توصیف سیاست خارجی یا تبیین نسبت روابط خارجی ایران با یک متغیر مستقل پرداخته‌اند.

۲. پیشینه پژوهش

گام نخست در انجام هر پژوهشی دانستن گام‌های برداشته‌شده از سوی پژوهشگران دیگر و تکمیل آنهاست. بر این اساس، مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده درباره موضوع اصلی مقاله رصد شدند. با وجود انجام برخی پژوهش‌ها درباره بررسی سیاست خارجی ایران، تاکنون هیچ کتاب یا مقاله‌ای به‌طور مستقل به بررسی «آسیب‌شناسی پژوهش‌های سیاست خارجی ایران» که مسئله اصلی پژوهش حاضر است، نپرداخته است. پژوهش‌های انجام‌شده مرتبط با موضوع عبارت‌اند از: مقاله «آسیب‌شناسی سیاستگذاری خارجی: مبانی نظری» (مشیرزاده، ۱۳۹۶)، که در

آن نویسنده می‌کوشد پس از ارائه الگویی از تصمیم‌گیری بهینه عقلانی، با تکیه بر دستاوردهای نظری در حوزه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی نشان دهد که چه عواملی می‌توانند موجب تصمیم‌گیری و سیاستگذاری نامناسب شوند. این مقاله تنها عوامل ادراکی را عامل تصمیم‌گیری‌های نادرست در حوزه سیاست خارجی دانسته و به نقش نهادها و دستگاه‌های تصمیم‌ساز و همچنین فرهنگ حاکم بر جامعه پرداخته است.

مقاله «آسیب‌شناسی نقش اندیشکده‌ها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» (کریمی و همکاران، ۱۳۹۹)، با بهره‌گیری از الگوی دیوان‌سالارانه تصمیم‌گیری، پس از بررسی مزایا و قابلیت‌های اندیشکده‌ها و کارکرد آنها در تصمیم‌سازی در عرصه سیاست خارجی، موانع پیش‌روی فعالیت و اثرگذاری آنها را در روند سیاست خارجی بررسی کرده است. نقطه ضعف این مقاله نبود پژوهش آماری درباره خروجی‌های این اندیشکده‌ها و رویکردهای اصلاحی پیشنهادی آنهاست. مقاله «آسیب‌شناسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از منظر نهادگرایی» (اسلامی و اکبری، ۱۳۹۹)، به این پرسش پاسخ گفته که «نهادهای اساسی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران کدام‌اند و چرا این نهادها به برخی اهداف سیاست خارجی خود دست پیدا نمی‌کنند؟» از نظر آنان وجود نهادها و مراکز تصمیم‌گیری متعدد (مذهب‌گرایان، دیوان‌سالاری، مردم‌سالاری، و نظامی‌گرایان) در سیاست خارجی ایران، سبب شده است که سیاست خارجی ایران در پیگیری و تأمین اهداف خود در برخی مواقع با موفقیت همراه نباشد. مقایسه نکردن نهادهای ایرانی با همتایان آنها در دیگر کشورها از جمله ضعف‌های این مقاله به‌شمار می‌آید. با توجه به اینکه هیچ‌یک از آثار مذکور به آسیب‌شناسی پژوهش‌های سیاست خارجی نپرداخته‌اند، پژوهش حاضر تلاشی برای رفع این کاستی است.

۳. چارچوب نظری و مفاهیم اصلی

منظور از نقد در اینجا آن‌گونه که در فرهنگ آکسفورد آمده و جان دیویی^۱ نیز آن را «داوری» معنا می‌کند (دیویی، ۱۳۹۳: ۲۴۱) نیست، بلکه فراتر از آن و دربرگیرنده «بررسی، تحلیل و ارزیابی نقاط قوت (امتیازات) و ضعف (کاستی) یک اثر اعم از یک دیدگاه و نظریه یا متن علمی (مانند کتاب، مقاله، یادداشت علمی و طرح پژوهشی) در ابعاد شکلی (ظاهری) و محتوایی (باطنی) آن با توجه به معیارهای خاص علمی» است (حسینی، ۱۳۹۶: ۱۰۱). افزون‌بر این، نوشتار انتقادی اگرچه در خارج از مقاله حاضر دربرگیرنده هرگونه نقد علمی کتاب، مقاله، یادداشت علمی و طرح پژوهشی خواهد بود، در اینجا مقصود ما تنها مقاله‌هایی است که با رویکرد بیان نقاط ضعف و قوت سیاست‌ها، جهت‌گیری‌ها، برنامه‌ها، اهداف، رویه‌ها، ابزارها و شیوه‌های

اعمال سیاست خارجی نگاشته شده‌اند. رسیدن به چنین مرحله‌ای مستلزم داشتن تفکر انتقادی است. از تفکر انتقادی تعاریف متفاوت شده است که نشان‌دهنده تفاوت دیدگاه‌ها در تعریف این مقوله است. کم‌وبیش همه صاحب‌نظران این حوزه بر این باورند که تفکر انتقادی موضوع خاصی است و این نوع تفکر آموزش‌شدنی است (Johnson, 2002: 116-122).

تفکر انتقادی از ویژگی‌های اساسی عصر جدید است و به شیوه‌ای از اندیشیدن اشاره می‌کند که دست‌کم سه بعد مهم از زندگی یعنی افکار، افعال و اخلاق را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هدف انتقاد، یافتن کمبودها و ناکارآمدی‌ها بوده، و تفکر انتقادی شیوه‌ای از اندیشه‌ورزی درباره مسائل پیرامون برای یافتن ناکارآمدی‌هاست. آگاهی از جامعه، ایجاد زمینه پیشرفت و نوآوری، خوداصلاحی نظام سیاسی و تداوم ثبات سیاسی، از جمله کارکردهای تفکر انتقادی در عرصه سیاست به‌شمار می‌آیند (میراحمدی و احمدی، ۱۳۹۵: ۱۳۵). تفکر انتقادی به‌عنوان محوری‌ترین مسئله در آموزش در آغاز از سوی خردگرایان و کسانی ایجاد شد که مباحث شناختی را بررسی کردند. میانه سده بیستم تفکر انتقادی سرفصل کار نظریه‌پردازان آموزشی قرار گرفت و متخصصان حوزه برنامه‌ریزی درسی درصدد برآمدند که شیوه‌های تفکر انتقادی را با برنامه‌های درسی مدارس درآمیخته سازند. به‌همین سبب در ۱۹۸۰ دانشگاه ایالتی کالیفرنیا درس تفکر انتقادی را اجباری کرد؛ و جامعه فلسفی آمریکا در اکتبر ۱۹۸۴ اعضای خود را موظف به بهره‌گیری از خدمات کارشناسانی کرد که توان گسترش برنامه‌های نو و آزمون‌هایی را در حوزه تفکر انتقادی داشتند (Hare, 2000: 86).

از دلایل توجه به تفکر انتقادی جامعیتی بود که هم استعدادها، نگرش‌ها و همچنین مهارت‌ها را لحاظ می‌کرد. به این ترتیب، در آموزش کودکان به تفکر انتقادی توجه شد. بحث دیگری که نیاز به تفکر انتقادی را به‌مانند ضرورت طرح کرد، ارتباط بین حقوق و وظایف شهروندی از سویی و شاخص‌های تعیین زندگی خوب از سوی دیگر بود (دژگاهی، ۱۳۸۷: ۷۷). از این‌رو، در سال‌های اخیر تفکر انتقادی نه‌تنها مهم‌ترین اهداف آموزش و پرورش، بلکه از اصلی‌ترین استانداردهای آموزشی در دنیا به‌شمار می‌آید. یکی از اهداف نهایی تعلیم و تربیت انتقادی، آماده‌سازی شهروندانی آگاه و انتقادی برای مشارکت در جامعه است. بر این اساس، پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی از اهداف بنیادی نظام‌های آموزشی، اعم از مدارس و دانشگاه‌ها تلقی می‌شود (دیناروند و ایمانی، ۱۳۸۷: ۱۶۴). پیتر فاشیون^۱ (۲۰۰۰: ۶۱) برای تفکر انتقادی شاخص‌هایی همچون تحلیل‌گری، آزاداندیشی، انتظام فکری و کنجکاوی ذکر می‌کند که خود را در مهارت‌های تفسیر، تحلیل، ارزشیابی، استنباط و تبیین متجلی می‌کند. جان

ریکتس^۱ این شاخص‌ها را تکمیل‌تر ساخته و شاخص‌های تعهد، بلوغ شناختی و نوآوری را به آنها اضافه می‌کند (Ricketts, 2003: 24-25). در پژوهش حاضر برای پی بردن به انتظام فکری از دو سنجه داشتن چارچوب نظری و روش‌شناسی مناسب، برای قدرت تحلیل‌گری، تبیین و بلوغ‌شناختی از شاخص احاطه به موضوع و اشراف بر ادبیات پژوهش و تنوع در منابع مورد استفاده؛ و برای نوآوری، کنجکاوی و آزاداندیشی از شاخص برخوردار بودن مقاله از داشتن راهکار و تجویز، آینده‌پژوهی و سناریونویسی استفاده شده است.

۴. روش پژوهش

با بهره‌گیری از روش پیمایشی، داده‌هایی در مورد مقاله‌های مربوط به سیاست خارجی ایران منتشرشده در فصلنامه سیاست خارجی در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۵، که به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند و تمام‌شمار انتخاب شده‌اند، گردآوری شدند. سپس، این داده‌ها به‌دقت بررسی شده و یافته‌های پژوهش در نمودارها، تحلیل‌های آماری و تفسیری ارائه شدند. علت انتخاب این فصلنامه تخصصی بودن حوزه فعالیت و وابستگی آن به وزارت امور خارجه به‌عنوان نهاد مسئول اجرای سیاست خارجی است. نخست، ۱۲۹ مقاله‌هایی که در این دوره زمانی منتشر شده‌اند، رصد شد. از مجموع ۱۲۹ مقاله، ۵۱ مقاله به مباحث مربوط به ایران و بقیه به کشورها و موضوع‌های دیگر پرداخته بودند. از این تعداد محتوای ۲۸ مقاله مباحث سیاسی-امنیتی، ۸ مقاله مسائل اقتصادی، ۹ مقاله مسائل سیاسی-اقتصادی و ۶ مقاله هر چهار بعد (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) را نسبت به روابط ایران با یکی از کشورها در برمی‌گرفت. ۵۱ مقاله که مربوط به مسائل ایران بود، به‌طور کامل بررسی شد. از این تعداد تنها ۲۳ مقاله به‌طور مشخص و مستقیم بررسی سیاست خارجی ایران را در دستور کار خود قرار داده‌بودند و تنها یک مورد محتوایی انتقادی داشت (بنگرید به جدول ۱). در مرحله بعد پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه سیاست خارجی ایران از لحاظ کیفی و با رویکردی تحلیلی-تبیینی ارزیابی و آسیب‌شناسی شدند. بخشی از شاخص‌های ارزیابی این پژوهش‌ها عبارت بودند از:

- رویکرد نظری داشتن،
- روش پژوهش،
- ارائه پیش‌بینی،
- ارائه پیشنهاد کاربردی،
- نقد سیاست خارجی،
- ارائه تجویز و راهکار،

- سناریو برای آینده،

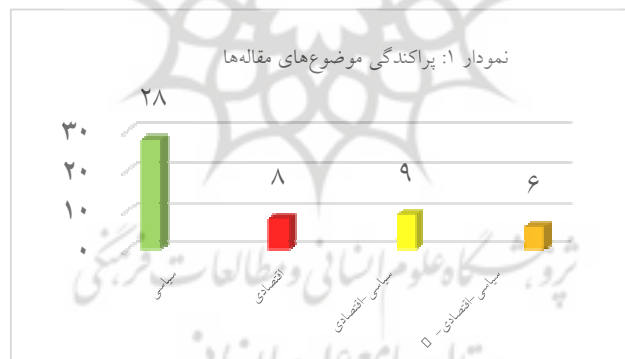
- کیفیت منابع.

جدول ۱. مقاله‌های نگاشته شده درباره سیاست خارجی ایران ۱۴۰۰-۱۳۹۵

سال چاپ	سال و شماره	نویسنده مقاله	عنوان مقاله
۱۳۹۹	۳، ۳۴	حسین مسعودنیا و ابوطالب کشتکار	راهبرد جمهوری اسلامی ایران در شکست داعش در منطقه غرب آسیا
۱۳۹۸	۲، ۳۳	مهدی سنایی و جهانگیر کرمی	روند چندجانبه‌گرایی بین‌المللی و راهبرد شرقی ایران
۱۳۹۸	۳، ۳۳	سید جواد امینی و مجتبی دمیرچی‌لو	فرصت‌ها و تهدیدهای دیپلماسی مجازی جمهوری اسلامی ایران در عصر دو فضای
۱۳۹۷	۱، ۳۲	محمد رضا دهشیری و مصطفی خرمی	تجزیه و تحلیل جایگاه دیپلماسی شهری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۱۳۹۷	۳، ۳۲	رضا سیمیر و دانیال رضاپور	راهبرد جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران امنیتی در آسیای مرکزی
۱۳۹۷	۴، ۳۲	محمد تقی حسینی	موقعیت سیاست خارجی ایران در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی
۱۳۹۷	۴، ۳۲	محمد رضا دهشیری	پویایی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در ترکیب تناقض‌نماها
۱۳۹۷	۴، ۳۲	جهانگیر کرمی	سیاست اوراسیایی ایران، انقلاب اسلامی و سیاست خارجی
۱۳۹۷	۴، ۳۲	مرتضی دامن‌پاک	تحول دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بررسی دستاوردهای چهار دهه گذشته و چالش‌های پیش رو
۱۳۹۷	۴، ۳۲	سید جلال دهقانی فیروزآبادی و فاطمه سلیمانی	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و هنجارسازی بین‌المللی
۱۳۹۷	۴، ۳۲	حمیرا مشیرزاده	از گفتمان انقلاب اسلامی تا گفتمان سیاست خارجی جمهوری اسلامی
۱۳۹۷	۴، ۳۲	سید محمد کاظم سجادی‌پور	چارچوبی مفهومی و فراگیر برای درک و تحلیل سیاست خارجی ایران
۱۳۹۷	۴، ۳۲	محمد جواد ظریف	سیاست خارجی ایران از درون مذاکره مبتنی بر قدرت
۱۳۹۶	۳، ۳۱	رئوف رحیمی و احمد محقر	تحرك و پویایی بین‌المللی در دوره ریاست جمهوری روحانی
۱۳۹۶	۳، ۳۱	سهراب شهابی و حسن شاه‌بیگ	بحران جهانی ۲۰۰۸ و رویکردهای جمهوری اسلامی ایران در قبال مدیریت بین‌المللی پول
۱۳۹۶	۲، ۳۱	مجید بزرگمهری و سید مهدی طباطبایی	بررسی تطبیقی سیاست خارجی ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی از فروپاشی اتحاد جماهیر

عنوان مقاله	نویسنده مقاله	سال و شماره	سال چاپ
شوروی تا ۲۰۰۸			
دیپلماسی انرژی و توسعه اقتصادی	لقمان قنبری	۴، ۳۱	۱۳۹۶
رنالیسم انتقادی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	عزیزالله حاتم‌زاده و ایوب متنی	۴، ۳۱	۱۳۹۶
راهبرد تنش‌زدایی در سیاست خارجی ایران (۱۳۸۴-۱۳۶۸): درس‌هایی برای آینده	سعید عطار و آذرعلی محمدی	۳، ۳۰	۱۳۹۵
اقتصاد سیاسی روابط ایران و ترکیه در دوره حکومت حزب عدالت و توسعه	محمدرضا غائبی	۳، ۳۰	۱۳۹۵
بررسی رویکرد و جهت‌گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران‌های جهان عرب	سید امین رضوی‌نژاد و اسماعیل شفیعی	۲، ۳۰	۱۳۹۵
بررسی مقایسه‌ای گفتمان‌های سیاست خارجی دولت دهم و یازدهم و تأثیر آن بر امنیت منطقه خاورمیانه (۱۳۹۴-۱۳۸۴)	زهرا محمودخانی و گارینه کشیشیان	۲، ۳۰	۱۳۹۵
بررسی جهت‌گیری تجدیدنظرطلبی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲-۱۳۸۴): بر اساس الگوی سیستمیک روابط بین‌الملل	الهام رسولی‌ثانی‌آبادی و امیرحسین عسکری	۴، ۳۰	۱۳۹۵

منبع: نگارندگان

منبع: نگارندگان

۵. یافته‌های پژوهش

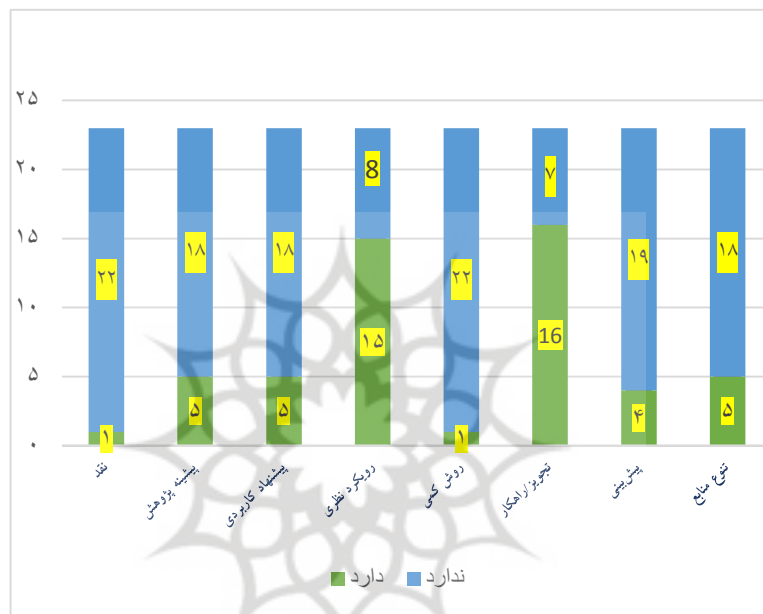
۵.۱. تحلیل آماری

همان‌گونه که گفته شد در دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۵، ۱۲۹ مقاله در فصلنامه سیاست خارجی به چاپ رسیده است. از این تعداد ۲۳ مقاله به بررسی سیاست خارجی ایران پرداخته و تنها ۱ مقاله نقد سیاست خارجی ایران را در دستور کار خود قرار داده است. از این‌رو در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش درباره اینکه سنت نقد و ارزیابی چه جایگاهی در پژوهش‌های

انجام‌شده درباره سیاست خارجی ایران داشته است، باید گفت همان‌گونه‌که در نمودار ۲ نیز نشان داده شده، پژوهش‌های منتشرشده گویای بی‌توجهی پژوهشگران به این مؤلفه در پژوهش‌های خود است. به عبارت دیگر، سنت نقد و ارزیابی سیاست خارجی جایگاهی درخور توجه در میان پژوهشگران ایرانی نداشته است.

نمودار ۲. ارزیابی ویژگی‌های مهم ۲۳ مقاله مربوط به سیاست خارجی

منبع: نگارندگان

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش یعنی کیفیت آثار تولیدشده، ناگزیریم آن را با چند شاخص ارزیابی کنیم تا شناخت درست‌تری به دست آید.

۵.۱.۱. بهره‌گیری از پیشینه پژوهش

پژوهشگر برای درک عنوان و موضوع پژوهش، باید کارهای پیشین انجام‌شده از سوی افراد برجسته را شناسایی کرده و مطالعه کند. پس از مطالعه کارهایی که در گذشته از سوی این افراد انجام شده است، قادر به فهم عمیق موضوع خود و بیان نوآوری آن خواهد بود. بر اساس این شاخص از مجموع ۲۳ مقاله مربوط به سیاست خارجی ایران، ۵ مقاله دارای پیشینه پژوهش و ۱۸ مقاله بدون پیشینه پژوهش بود. به عبارت دیگر، افزون‌بر اینکه در این مقاله‌ها

جای نقد سیاست خارجی ایران خالی است، نقد آثار پژوهشی نگاشته شده پیشین نیز جایگاهی در ارزیابی مقاله برای چاپ نداشته است.

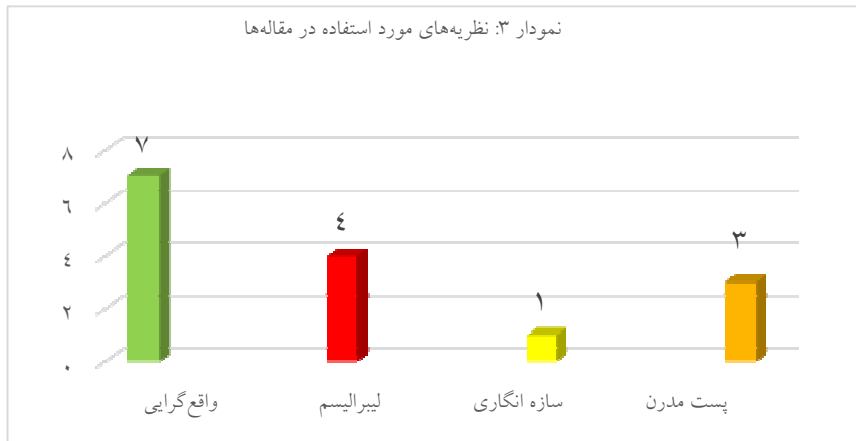
۵. ۱. ۲. ارائه پیشنهاد کاربردی

پیشنهاد‌های پژوهشی ارائه راهکارهایی مبتنی بر ارزیابی یافته‌های پژوهش از سوی پژوهشگران است؛ و این پیشنهادها را می‌توان در چارچوب پیشنهاد‌های کاربردی، پیشنهاد‌های عمومی و پیشنهاد‌هایی برای پژوهش‌های آتی جای داد. همان‌طور که در نمودار ۲ آورده شده است، از ۲۳ مقاله بررسی شده تنها ۵ مقاله دارای پیشنهاد کاربردی بود و ۱۸ مقاله پیشنهاد کاربردی نداشتند.

۵. ۱. ۳. بهره‌گیری از رویکرد نظری

از مهم‌ترین دستاوردهای هر رشته علمی یا حوزه مطالعاتی دستاوردهای نظری آن است. پس به میزانی که پژوهش‌های علمی از رویکردهای نظری برخوردار باشند، می‌توان آنها را در تحلیل و تبیین رویدادها و حتی پیش‌بینی آینده موفق‌تر دانست. همچنان‌که در نمودار ۲ آمده است، نگاهی به مقاله‌های منتشر شده در فصلنامه سیاست خارجی نشان می‌دهد که از مجموع ۲۳ مقاله، ۱۵ مورد آن دارای رویکرد نظری و ۸ مقاله بدون رویکرد نظری بوده‌اند. این مسئله نشان‌دهنده توجه به استفاده از نظریه‌های روابط بین‌الملل در ارزیابی مقاله‌های این فصلنامه است.

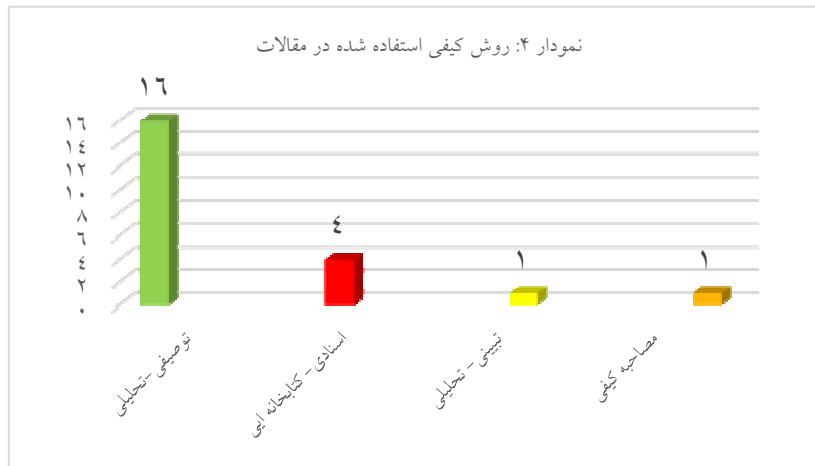
نکته بعدی این است که آیا در استفاده از رویکردهای نظری تنوع کافی و لازم دیده می‌شود؟ کدام نظریه‌ها در این زمینه پرکاربردند و کدام یک مورد غفلت واقع شده‌اند؟ همان‌گونه که در نمودار ۳ نمایش داده شده است، از میان ۱۵ مقاله دارای رویکرد نظری سهم نظریه واقع‌گرایی (رتالیسم) هفت مورد، لیبرالیسم چهار مورد، سازه‌نگاری یک مورد و نظریه‌های پست‌مدرن سه مورد بوده است. این امر گویای این واقعیت است که رتالیسم و زیرشاخه‌های آن با فاصله بسیار زیاد از سایر نظریه‌ها از اهمیت بیشتری نزد پژوهشگران ایرانی مشابه پژوهشگران خارجی برخوردار است (وانگ، ۱۳۹۰: ۲۴۸). به سخن دیگر تکیه بیش از اندازه پژوهشگران بر یک یا دو نظریه در عمل قدرت مانور و خلاقیت را از آنان سلب کرده است.

منبع: نگارندگان

۵.۱.۴. روش پژوهش مورد استفاده در مقاله‌ها

پایه هر علمی، روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود. همان‌گونه که در نمودار ۲ نشان داده شده است، بررسی روش‌های پژوهشی استفاده‌شده در ۲۳ مقاله منتشرشده گویای آن است که از مجموع این مقاله‌ها ۲۲ مقاله از روش‌های کیفی و ۱ مقاله از روش کمی استفاده کرده است. همچنین از بین ۲۲ مقاله‌ای که از روش‌های کیفی استفاده کرده‌اند، به گفته نگارندگان آنها ۱۶ مقاله روش کیفی از نوع توصیفی-تحلیلی، ۴ مقاله روش اسنادی و کتابخانه‌ای، یک مقاله روش تبیینی-تحلیلی و یک مقاله روش مصاحبه کیفی را مورد استفاده قرار داده‌اند (بنگرید به نمودار ۴). به عبارت دیگر، روش‌های کیفی به نسبت روش‌های کمی (با توجه به پیچیدگی فهم در حوزه علوم انسانی و مشکل بودن ارائه داده‌ها) بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، ولی نکته شایان تأمل، نوع روش کیفی مورد استفاده است. متأسفانه درحالی‌که پژوهش‌های تحلیلی-تبیینی به لحاظ فهم واقعیت‌های بیرونی و پیش‌بینی آینده کارایی بیشتری از خود نشان داده‌اند، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد جریان غالب در مقاله‌های منتشرشده استفاده از رویکرد توصیفی بوده است. اگرچه این پژوهش‌ها در نوع خود بی‌فایده نیستند، نمی‌توانند سهم چندانی در توسعه علمی در جامعه ایفا کنند و اغلب برای زمانی که میزان اطلاعات درباره یک مسئله در اندازه بسیار پایینی قرار داشته باشد، به کار می‌روند.

منبع: نگارندگان

۵.۱.۵. داشتن تجویز و راهکار

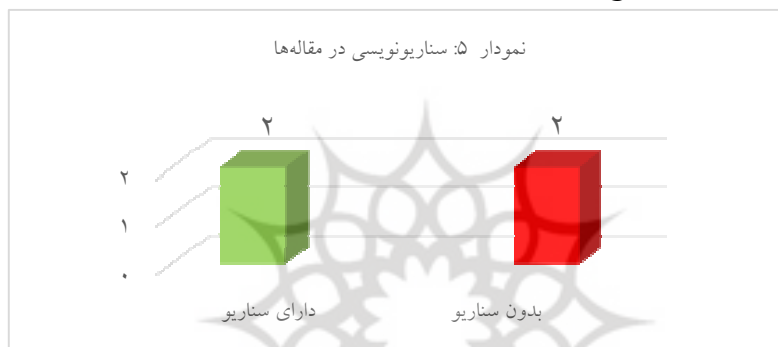
اهمیت هر پژوهش در کاربردی بودن آن است. هر پژوهش علمی باید نیازهای اساسی جامعه علمی خود را در نظر بگیرد و درصدد حل آن مسائل با ارائه راهکار مناسب برآید. بررسی‌های انجام‌شده درباره ۲۳ مقاله مورد مطالعه که در نمودار ۲ آمده است، نشان می‌دهد ۱۶ مقاله بدون ارائه راه‌حل و تجویز بوده و تنها ۷ مقاله به این مسئله توجه کرده‌اند. این مسئله به‌خوبی نشان می‌دهد که غالب پژوهش‌های رشته علوم سیاسی با حوزه کاربرد بیگانه‌اند؛ و علت را شاید بتوان در محتوای درس‌های دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد دانست که با نیازهای محلی و ملی هم‌سازشی ندارد (سینائی، ۱۳۸۸: ۷۲۲-۷۰۹) و شاید هم به گفته امام‌زاده‌فرد (۱۳۸۷: ۲۳-۱۰) در دانش سیاست در ایران یافت که غیربومی، بی‌توجه به مسائل ملی، غیرکاربردی و ذهن‌گراست.

۵.۱.۶. آینده‌پژوهی

گرایش کنونی در پژوهش‌های علوم سیاسی به‌سوی استفاده از شیوه‌هایی است که بتواند آینده را برای سیاستمداران پیش‌بینی‌پذیر سازد. یافته‌های به‌دست‌آمده در بررسی ۲۳ مقاله پژوهش حاضر که در نمودار ۲ منعکس شده است، نشان می‌دهد که ۴ مورد از مقاله‌ها دارای پیش‌بینی آینده و ۱۹ مقاله بدون این ویژگی بوده‌اند. به‌عبارت دیگر، غالب پژوهش‌ها همچنان به شیوه سنتی عمل کرده‌اند. این گونه از پژوهش‌ها اگرچه در جای خود ارزش دارند، نمی‌توانند کمک چندانی به سیاستگذاران برای تأمین منافع ملی و شناسایی آن کنند، چراکه «هوشمندانه‌ترین رویکرد انسان‌ها و جوامع، آماده شدن برای رویارویی با رخدادهای پیش‌بینی‌ناپذیر و رفتن به پیشواز آینده است (باقری‌دولت‌آبادی و سجادی‌صفت، ۱۳۹۸: ۹۷۰).

۵. ۱. ۷. سناریونویسی

سناریوها به‌عنوان روشی برای آینده‌نگاری، ابزارهایی برای کمک به ما در اتخاذ تصمیم‌های دورنگرانه بدون قطعیت بالا هستند که امکان یکپارچه‌سازی آینده‌های میان‌مدت و بلندمدت را با برنامه‌ریزی‌های راهبردی کوتاه‌مدت و میان‌مدت فراهم می‌کنند (نپوری‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۴۲). یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد از مجموع چهار مقاله دارای پیش‌بینی آینده که در نمودار ۵ نیز آورده شده است، دو مورد بدون سناریو و تنها دو مقاله به سناریونویسی پرداخته‌اند. این نتیجه یافته‌های پژوهشگران دیگر (نظری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰-۹؛ محروق و عباسی‌خوشکار، ۱۳۹۳: ۱۶) در این زمینه را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که پژوهشگران ایرانی در پژوهش‌های خود کمتر به سراغ سناریونویسی می‌روند.

منبع: نگارندگان

۵. ۱. ۸. تنوع منابع استفاده‌شده در مقاله

یکی از معیارهای ارزش و اعتبار مقاله‌ها و فعالیت‌های پژوهشی منابع استفاده‌شده در آن است. بررسی مقاله‌های مربوط به فصلنامه سیاست خارجی نشان می‌دهد در ۱۸ مقاله شمار بیشتری منابع فارسی و در پنج مقاله بیشتر منابع انگلیسی استفاده شده است. این امر گویای این است که در چاپ مقاله‌ها، کیفیت منابع مورد استفاده و تنوع آن لحاظ نشده است.

۵. ۲. تحلیل تبیینی

پرسش مهم دیگری که در اینجا باید به آن پاسخ داد، دلیل توجه ناکافی پژوهشگران به مسئله نقد سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌های سیاست خارجی ایران است. به‌نظر می‌رسد دو دسته عوامل نهادی (آموزشی) و فرهنگ سیاسی در این مورد باید بررسی شوند:

۵. ۲. ۱. عوامل مربوط به نظام آموزشی

۵. ۲. ۱. ۱. سخت‌گیری در چاپ و پذیرش پژوهش‌های انتقادی

یکی از موضوع‌هایی که همه پژوهشگران پیش از نگارش مقاله به آن توجه بسیار دارند، محل

چاپ آثار پژوهشی است. با اینکه حدود ۱۲۲ سال از تأسیس مدرسه علوم سیاسی در ایران می‌گذرد، هنوز هیچ مجله تخصصی در زمینه نقد در میان فصلنامه‌های علوم سیاسی وجود ندارد. تنها نشریه در زمینه نقد، پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی است که مجله میان‌رشته‌ای است، و بیشتر در زمینه نقد متون و آثار فعالیت می‌کند. این مجله از ۱۳۸۹ تاکنون ۲۱ دوره، ۷۸ شماره و ۱۰۵۶ مقاله به چاپ رسانده است. نکته جالب توجه در این فصلنامه این است که از ۱۳۵۴ مقاله ارسال‌شده، حدود نیمی از مقاله‌ها (۵۰۲ مورد) از آنها رد شده‌اند. در میان مقاله‌های چاپ‌شده نیز هیچ مقاله‌ای در زمینه نقد سیاست خارجی به چشم نمی‌خورد (پژوهشنامه انتقادی متون، ۱۴۰۰). بررسی گونه‌های مختلف نقد در مجله‌های پژوهشی علوم سیاسی نشان می‌دهد ۹۱ درصد موارد و ۸۴ درصد حجم مطالب انتقادی، نقد کتاب بوده‌اند که اغلب با معرفی کتاب همراه است. درصد مقاله‌هایی که در کل به نقد یک اندیشمند یا برنامه داخلی یا خارجی می‌پردازند، حداکثر ۸ درصد و ۱۵ درصد حجم کل مطالب انتقادی را در برمی‌گیرد که رقم پایینی به‌شمار می‌آید (تقوی و ادیبی، ۱۳۸۹: ۲۵). بنابراین برای ایرانیان پی بردن به راز کودتاها در مصر، پاکستان و ترکیه، دلایل پیدایش و افول داعش، آینده عراق، سوریه، افغانستان و یمن، بحران جانشینی در عربستان، منازعه فلسطین و اسرائیل، آینده برجام و برآمدن رهبران جدید در قدرت‌های بزرگ و تأثیر سیاست‌های آنها در خاورمیانه همچنان موضوع‌های داغ و در دسترس‌اند. از این رو، تا زمانی که چنین موضوع‌های جذابی در منطقه وجود دارد و استادان و دانشجویان احاطه بیشتری به لحاظ علمی در آنها دارند، موضوع‌های دیگر مهجور خواهد ماند (باقری‌دولت‌آبادی و سجادی‌صفت، ۱۳۹۸: ۹۷۳).

۵.۲.۱. نگاه ابزاری به پژوهش در ایران

در همه جای دنیا، پژوهش گامی برای بهتر شدن شرایط زندگی انسان و رفع مجهولات در جهان پیش‌روست. دانشگاه می‌کوشد تا با پژوهش‌های خود شرایط بهتری را برای شهروندان جامعه رقم زند، ولی در ایران و در رشته‌های علوم انسانی به‌ویژه علوم سیاسی شرایط قدری متفاوت است. در اینجا، هدف اصلی از نگارش برخی مقاله‌ها نظریه‌پردازی، نقد اندیشه‌ها، آسیب‌شناسی سیاستگذاری‌ها، پیشنهادهای کاربردی برای رفع مشکلات اجرایی دستگاه‌ها و نهادها نیست؛ بلکه ارتقای جایگاه و رتبه علمی ایران در مجامع بین‌المللی است. پژوهش‌ها یا از روی جبر محیط تحصیلی برای فارغ‌التحصیلی دانشجویان یا اجبار برای ارتقای علمی اعضای هیأت علمی نگاشته شده است. کمتر استاد و دانشجویی را می‌توان سراغ گرفت که دغدغه ذهنی برای یافتن پرسش‌های بی‌شمار خود داشته باشد (باقری‌دولت‌آبادی، ۱۳۹۶: ۱۸). شرایط جامعه، قانونگذاری‌ها، اختصاص تسهیلات برای سربازی، در نظر گرفته شدن به‌عنوان نخبه

دانشجویی، راه یافتن به برخی محافل و مانند آنها نیز در بروز این نگاه ابزاری بی‌تأثیر نبوده است. نتیجه امر این شده است که افراد به پژوهش‌هایی سطحی، تکراری، بی‌مایه و بدون حل مسئله و کاربرد عینی روی آورند.

۵.۲.۲. عوامل مرتبط با فرهنگ سیاسی

۵.۲.۲.۱. فراهم نبودن شرایط محیطی برای انتقاد

از جمله موانع انتقاد در هر جامعه‌ای، نبود جسارت و ایجاد فضایی واهمه‌آمیز است. یکی از عواملی که جلوی نقد را می‌گیرد، نبود امنیت لازم برای ارائه دیدگاه‌های مختلف است. همان‌طور که ایمانوئل کانت فیلسوف آلمانی سده هجدهم می‌گوید: «عقل بدون آزادی معنا ندارد» (سرگری و همکاران، ۱۳۹۴: ۵). معلمان، نخبگان، سیاستمداران، روشنفکران و مصلحان باید بدانند که مهم‌ترین دشمن تفکر، ترس، واهمه و وحشت است و باید از هر عاملی که به تشدید فضای رعب‌آلود کمک می‌کند، دوری گزید؛ چراکه بسیاری از ترس‌های فردی و درونی سد راه نقد و انتقاد کردن هستند (صیفوری، ۱۳۸۹: ۵۳). موفقیت بیشتر در زمینه انتقاد کردن به جو حاکم بر فضای جامعه، بستگی دارد.

۵.۲.۲.۲. گسترش ندادن فرهنگ نقد و نقدپذیری

اشاعه و گسترش فرهنگ نقد و نقدپذیری در متن جامعه به‌واسطه نیروی پیشران علمی دانشگاهی را می‌توان به‌عنوان یکی از عوامل پراهمیت در توسعه کشورها بیان کرد. هرگاه عناصر این نیروی پیشران علمی، یا همان دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، از مهارت‌های اجتماعی لازم برخوردار شوند، می‌توانند به‌عنوان شهروندانی تأثیرگذار در راستای اعتلای فرهنگ جامعه در جهان پرتحول کنونی نقش‌آفرینی کنند. نقش دانشگاه‌ها در شکل‌گیری و پرورش فرهنگ و مهارت‌های فکری جامعه از جمله تفکر نقاد انکارنشده است (Cooper, 1991: 194). متأسفانه آموزش فرهنگ نقادی در مراکز علمی و دانشگاه‌های ایران به‌ندرت یافت می‌شود. به همین دلیل، روحیه دانشجویان با فرهنگ نقد کردن و نقدپذیری خون می‌گیرد و تبعات آن را می‌توان در رشته‌هایی چون علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی مشاهده نمود.

۵.۲.۲.۳. نبود علاقه و انگیزه در میان پژوهشگران

رفتارهای مبتنی بر انگیزه درونی، رفتارهایی هستند که فرد به‌خاطر خودش و به‌عبارت دیگر، برای لذت و رضایتی که از انجام آن به‌دست می‌آید، آن را انجام می‌دهد. این رفتارها فعالیت‌هایی هستند که افراد حتی هنگام نبود پادشاه‌های مادی یا محدودیت‌ها نیز به‌صورت داوطلبانه انجام می‌دهند (Vallerand & Bissonnette, 1992: 600)، ولی مفهومی دیگری به‌نام

بی‌انگیزگی وجود دارد که به نبود انگیزه اشاره می‌کند و ناشی از سه دلیل است: بی‌ارزش بودن یک فعالیت، نداشتن این انتظار که فعالیت، یافته‌های موردنظر را به‌بار بیاورد و در نهایت نداشتن احساس شایسته و خوب برای انجام فعالیت (Roth et al., 2009: 1119). از این حیث می‌توان گفت که پژوهش‌های انتقادی نیازمند انگیزه و علاقه پژوهشی است. به‌عبارت دیگر، اگر پژوهشگران از انگیزه و علاقه لازم برای پرداختن به نقد مسائل سیاسی برخوردار نباشند، نباید انتظار وجود مقاله‌هایی در این زمینه را داشت. پژوهش تقوی و ادیبی در این زمینه نشان می‌دهد نویسندگان ایرانی انگیزه و علاقه‌ای ندارند که به‌طور مستقیم با یکدیگر یا حتی با هم‌تایان خارجی خود وارد بحث شوند. نبود حتی یک مورد مناظره مکتوب یا شفاهی مستقیم یا غیرمستقیم مؤید این نتیجه‌گیری است (تقوی و ادیبی، ۱۳۸۹: ۲۴).

۵.۲.۲.۴. محافظه‌کاری افراد

در فرهنگ سیاسی ایران جلوه‌هایی از بدبینی نسبت به قدرت وجود دارد. اگر غربی‌ها هرگونه قدرت، ثروت و منزلت را می‌ستایند، برخلاف آن نشانه‌هایی از گریز ایرانیان از قدرت و سیاست را می‌توان مشاهده کرد. بسیاری از نخبگان سیاسی، قدرت را موضوعی مطلوب تلقی نمی‌کنند، از ثروت و موفقیت پرهیز می‌کنند و آن را عامل حسادت و شکست‌های آینده می‌دانند و درست به همین دلیل روح کنشگری در فرهنگ سیاسی ایرانی مخدوش گردیده است. احساس نبود امنیت به انفعال بیشتر گروه‌های اجتماعی منجر شده و به این ترتیب روح قدرت‌سازی و مصلحت‌گرایی امنیت‌گرا، مطلوبیت خود را از دست داده است. به این ترتیب، جلوه‌هایی از محافظه‌کاری حاصل می‌شود (مصلی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۶). اغلب افراد از انتقاد کردن می‌ترسند؛ چراکه برخوردها در مقابل آن پیش‌بینی‌شدنی نیست. بیشتر ما انسان‌ها ترجیح می‌دهیم روی مشکلات سرپوش بگذاریم؛ چراکه هرگز از والدین و مربیان یاد نگرفته‌ایم که انتقاد، مهارتی است که می‌توان از آن به‌عنوان ابزاری برای ایجاد تغییر و پیشرفت استفاده کرد. از سویی هم، بیشتر وقت‌ها واکنش چندان مثبتی در مقابل نقد آزادانه صورت نمی‌گیرد. ترس از انتقاد به‌طور کلی دلایل دیگری مانند از دست دادن موقعیت شغلی یا منزوی شدن نیز دارد. بنابراین انتقاد باید به ارائه توصیه‌های سیاستی، بدون کمترین واژه از ثبات و امنیت شغلی منجر شود (امیری‌فرح‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۵).

۵.۲.۲.۵. تحمل نکردن مخالفت و انتقاد (نبود تساهل و تسامح)

همان‌طور که اختلاف‌نظر علمی موجب پیشرفت و تعالی علوم بوده و خواهد بود، مباحثه، نقد و بیان دیدگاه‌های گوناگون از روی دلسوزی از سوی کارشناسان، صاحب‌نظران و متخصصان نیز موجب ارتقای آگاهی مردم و مشارکت بیشتر آن‌ها می‌شود. در فضای کج‌اندیشی و نبود

تسامح سیاسی، گروه‌های سیاسی مختلف به جای گفت‌و شنود منطقی در فضای عقلانی و روشنفکرانه، از ابزار رویارویی مانند توطئه، اتهام و تزویر استفاده می‌کنند. در چنین فضایی، هرگونه تلاش صاحب‌نظران و اندیشمندان خارج از حیطه دولت در زمینه پژوهشگری، نقد و گفت‌وگو و در نهایت به چالش کشیدن اقدام‌های دولت، بلافاصله از سوی دولت‌مردان و نخبگان سیاسی که در صدر امور اجرایی هستند، به‌عنوان اقدام‌های منفی که در پی تخریب اهداف اساسی دولت و کارشکنی در امور اداره کشور است، تفسیر می‌شوند. متأسفانه فرهنگ سیاسی حاکم بر جامعه ما از ویژگی‌های لازم برای پاسخ به تقاضاهای مختلف و پذیرش تضارب آرا و تحمل مخالفان برخوردار نبوده و حاصل آن به‌وجود آمدن فضای بسته و به دور از هرگونه انتقاد و واکنش سیاسی شده است (عظیمی‌دولت‌آبادی و صالحی‌امیری، ۱۳۸۷: ۶۹).

۵.۲.۲.۶. نبود آموزش تفکر انتقادی

پژوهش‌های انجام‌شده در ایران (بدری گرگی و همکاران، ۱۳۸۶؛ برخوردار و بانکی، ۱۳۹۱)، حاکی از آن است که در زمینه سطح تفکر انتقادی نمره‌های دانشجویان و دانش‌آموزان ایرانی در مقایسه با نمره‌های دانشجویان دانشگاه‌های غربی بسیار پایین بوده است. همچنین یافته‌های پژوهش باقری و همکاران (۱۳۹۶) در زمینه اسناد بالادستی در نظام آموزشی ایران همچون «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران-۱۳۸۹» و «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش-۱۳۹۰» نشان‌داد به‌جز موارد معدودی که در آنها به‌طور جسته و گریخته به آموزش تفکر نقادانه اشاره‌هایی شده است، این اسناد نیز بدون برنامه‌ای مدون برای آموزش تفکر نقادانه بودند. بنابراین وقتی در نظام آموزشی کشور به این مهارت توجه نشود، و این نظام به تربیت معلمان و استادان دارای تفکر انتقادی اقدام نکند، نباید انتظار گسترش نگرش انتقادی در بین دانش‌آموزان و دانشجویان را داشت. بنابراین برای غلبه بر این خلأ، نظام آموزشی باید اصلاح شود.

۶. نتیجه

یافته‌های پژوهش نشان داد در فصلنامه سیاست خارجی به‌عنوان یکی از باسابقه‌ترین فصلنامه‌های علوم سیاسی مسئله نقد سیاست خارجی به‌طور جدی مورد توجه قرار نگرفته است. این بی‌توجهی نه‌تنها در کمیت مقاله‌ها، بلکه در کیفیت نیز مشخص است. آثار تولیدشده نه‌تنها بسیار اندک‌اند، بلکه به لحاظ روش‌شناسی، استفاده از رویکرد نظری، سناریونویسی و پیش‌بینی آینده، بعد تجویزی و کاربردی از ضعف‌های جدی برخوردارند. این امر نشان‌دهنده این است که یا شاخص‌های ارزیابی مقاله‌ها دقیق و روشن نیستند و یا اینکه فرایند داوری به

شکل بهینه و علمی طی نشده و نیازمند بازنگری است. تداوم این وضعیت نه تنها هیچ گرهی از مشکلات سیاست خارجی ایران نخواهد گشود، بلکه سطح مقاله‌های منتشرشده را فرو خواهد کاست. انتظار و توقع این است که فصلنامه سیاست خارجی به‌عنوان فصلنامه‌ای با سابقه و تخصصی رسالت اصلی خود را باز یابد، و تنها بر موضوع‌هایی با محوریت سیاست خارجی ایران متمرکز شود. همچنین اضافه شدن پیشنهاد و کاربرد، آینده‌پژوهشی و نقد به ملاک‌های ارزیابی مقاله‌های این فصلنامه، آن را یاری خواهد داد تا نقشی سازنده‌تر و متمایز از دیگر فصلنامه‌های مشابه داخلی ایفا کند، زیرا در هیچ‌یک از فصلنامه‌های مذکور داشتن پیشنهاد‌های کاربردی، ملاک ارزیابی و پذیرش نیست.

هم‌راستا با اصلاح رویه فصلنامه سیاست خارجی، جامعه ایران برای حرکت رو به جلو نیازمند بازنگری در سطحی دیگر نیز است، و آن ترویج تفکر انتقادی است. تا زمانی که تفکر انتقادی در ایران آموزش داده نشود و مهارت‌های لازم کسب نشود، پژوهشگران و دانشجویان نیز قادر به نگارش آثار انتقادی نیستند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد به دلایل زیر تفکر انتقادی در ایران ضعیف است: آموزش ندادن تفکر انتقادی در نظام آموزشی، فراهم نبودن شرایط محیطی برای انتقاد، گسترش ندادن فرهنگ نقد و نقدپذیری، نداشتن علاقه و انگیزه، سخت‌گیری در چاپ و پذیرش پژوهش‌های انتقادی، تحمل نکردن مخالفت و انتقاد، و احساس بی‌نیازی مدیران به کسب نظرهای کارشناسی. اصلاح این شرایط نیازمند دو دسته اقدام‌های نهادی و فرهنگی است؛ شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما مهم‌ترین نهادهایی هستند که می‌توانند در رفع این نقیصه گام‌های مهم بردارند. توجه ناکافی به سنت نقد و انتقاد به سیاست خارجی تکرار سیاست‌های اشتباه گذشته را در پی خواهد داشت. از این رو، انتظار می‌رود که هم سیاست‌گذاران آموزشی و هم سیاست‌گذاران فرهنگی هرچه سریع‌تر گام‌هایی جدی درباره گسترش فرهنگ نقد بردارند.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از دزدی ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

۱. اسلامی، روح‌الله؛ زهرا اکبری. (۱۳۹۹) «آسیب‌شناسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از منظر

- سامانه‌های نهادی معرفتی، «مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۰، ۳۵: ۲۳-۱. در: http://sspp.iranjournals.ir/article_48002.html
۲. امام‌زاده‌فرد، پرویز. (۱۳۸۷) «وضعیت علوم سیاسی در ایران معاصر: نسبت علوم سیاسی در کشور با علوم انسانی در غرب، رشته علوم سیاسی در دانشگاه‌های ایران و آمریکا»، در مظفر نامدار، مجموعه مقالات کنگره ملی علوم انسانی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی، ج ۷.
۳. امیری‌فرح‌آبادی، جعفر؛ محمود ابوالقاسمی؛ محمد قهرمانی. (۱۳۹۵) «آسیب‌شناسی فرایند سیاست‌پژوهی در نظام آموزش عالی ایران؛ مطالعه‌ای کیفی»، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۸، ۴: ۱۷۱-۱۳۹، <DOI:10.22035/ISIH.2016.233>
۴. امینی، سید جواد؛ مجتبی دمیرچی‌لو. (۱۳۹۸) «فرصت‌ها و تهدیدهای دیپلماسی مجازی جمهوری اسلامی ایران در عصر دو فضایی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۳، ۳: ۶۰-۳۱. در: http://fp.ipsisjournals.ir/article_38454.html
۵. باقری، محمدباقر؛ پرویز بیرجندی، پرویز مفتون. (۱۳۹۶) «جایگاه تفکر نقادانه در نظام آموزشی ایران»، پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۷، ۲: ۲۲۹-۳۲۳، <DOI:10.22059/JFLR.2017.236677.353>
۶. باقری‌دولت‌آبادی، علی. (۱۳۹۶) «آسیب‌شناسی پژوهش‌های روابط بین‌الملل در ایران»، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی بین‌المللی، ۸، ۴۷: ۴۱. در: https://piaj.sbu.ac.ir/article_99487.html
۷. باقری‌دولت‌آبادی، علی؛ سجاد سجادی‌صفت. (۱۳۹۸) «جایگاه مطالعات جنوب‌شرق آسیا در پژوهش‌های دانشگاهی و آسیب‌شناسی آن»، فصلنامه سیاست، ۴۹، ۴: ۹۷۸-۹۵۹، <DOI:10.22059/JPQ.2020.249399.1007204>
۸. بدری‌گرگی، رحیم؛ و دیگران. (۱۳۸۶) «بررسی مهارت تفکر انتقادی دانشجویان معلمان مراکز تربیت معلم تبریز»، فصلنامه علمی-پژوهشی روان‌شناسی دانشگاه تبریز، ۲، ۷: ۲۴-۱. در: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4359.html
۹. برخورداری، رمضان؛ فرزین بانکی. (۱۳۹۱) «پرورش بردباری در داوری (تفکر)؛ منظری پدیدارشناختی»، تفکر و کودک، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۳، ۲: ۱-۲۲. در: https://fabak.ihs.ac.ir/article_680.html
۱۰. بزرگمهری، مجید؛ سید مهدی طباطبایی. (۱۳۹۶) «بررسی تطبیقی سیاست خارجی ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تا ۲۰۰۸»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱، ۲: ۱۰۹-۱۵۰. در: http://fp.ipsisjournals.ir/article_28411.html
۱۱. پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی. (۱۴۰۰) پژوهشکده مطالعات فرهنگی و علوم انسانی، در: <https://criticalstudy.ihs.ac.ir> (۵ دی ۱۴۰۰).
۱۲. تقوی، محمدعلی؛ مهسا ادیبی. (۱۳۸۹) «ضعف سنت نقد در پژوهش علوم سیاسی در ایران»، پژوهشنامه علوم سیاسی، ۵، ۲: ۲۷-۷. در: http://www.ipsajournal.ir/article_113.html
۱۳. حاتم‌زاده، عزیزالله؛ ایوب متنی. (۱۳۹۶) «رنالیسم انتقادی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱، ۴: ۴۰-۵. در: http://fp.ipsisjournals.ir/article_30688.html
۱۴. حسینی، سیدحسین. (۱۳۹۶، اسفند) «تحلیل الگوی مفهوم نقد علمی»، دوفصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های عقلی نوین، ۴، ۲: ۱۱۷-۹۷، <DOI:10.22081/NIR.2019.48859.1021>
۱۵. حسینی، محمدتقی. (۱۳۹۷) «موقعیت سیاست خارجی ایران در چهل‌مین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۲۳۳-۲۶۸. در: http://fp.ipsisjournals.ir/article_34892.html

۱۶. دامن‌پاک، مرتضی. (۱۳۹۷) «تحول دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بررسی دستاوردهای چهار دهه گذشته و چالش‌های پیش‌رو»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۹۱-۱۵۸. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34888.html
۱۷. دژگاهی، صغری. (۱۳۸۷) «تفکر انتقادی چالشی در برابر استقلال به‌عنوان هدف آموزشی»، اندیشه‌های نوین تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء (س)، ۴، ۱ و ۲: ۸۰-۶۳، <DOI:10.22051/JONTOE.2008.240>
۱۸. دهشیری، محمدرضا. (۱۳۹۷) «پویایی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در ترکیب تناقض‌نماها»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۲۰۱-۲۳۲. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34890.html
۱۹. دهشیری محمدرضا؛ مصطفی خرمی. (۱۳۹۷) «تجزیه و تحلیل جایگاه دیپلماسی شهری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۱: ۸۷-۱۲۲. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_33092.html
۲۰. دهقانی‌فیروزآبادی، سیدجلال؛ فاطمه سلیمانی. (۱۳۹۷) «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و هنجارسازی بین‌المللی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۶۵-۹۰. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34887.html
۲۱. دیناروند، حسن؛ محسن ایمانی. (۱۳۸۷) «تبیین نظریه انتقادی، تعلیم و تربیت انتقادی و دلالت‌های آن از منظر فریبره و ژیرو و نقد آن»، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، ۴، ۳: ۱۷۶-۱۴۵، <DOI:10.22051/JONTOE.2008.236>
۲۲. دیویی، جان. (۱۳۹۳) هنر به منزله تجربه، ترجمه مسعود علیا. تهران: ققنوس.
۲۳. رحیمی، رئوف؛ احمد محقر. (۱۳۹۶) «تحرك و پویایی بین‌المللی در دوره ریاست جمهوری روحانی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱، ۳: ۱۶۳-۱۸۴. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_29366.html
۲۴. رسولی‌ثانی‌آبادی، الهام؛ امیرحسین عسکری. (۱۳۹۵) «بررسی جهت‌گیری تجدیدنظرطلبی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲-۱۳۸۴): بر اساس الگوی سیستمیک روابط بین‌الملل»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۰، ۴: ۱۲۱-۱۵۰. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_24979.html
۲۵. رضوی‌نژاد، سیدامین؛ اسماعیل شفیعی. (۱۳۹۵) «بررسی رویکرد و جهت‌گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران‌های جهان عرب»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۰، ۲: ۳۷-۵۹. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_24644.html
۲۶. سجادی‌پور، سیدمحمدکاظم. (۱۳۹۷) «چارچوبی مفهومی و فراگیر برای درک و تحلیل سیاست خارجی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۲۷-۴۲. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34885.html
۲۷. سرگزی، حسینعلی؛ غلامرضا خوش‌فر؛ فاطمه جندقی. (۱۳۹۴، آبان ۲۴) «بررسی مهارت‌های تفکر انتقادی (مطالعه موردی: دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان‌های شهر گرگان)»، کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، در: <https://civilica.com/doc/436235>
۲۸. سنایی، مهدی؛ جهانگیر کرمی. (۱۳۹۸) «روند چندجانبه‌گرایی بین‌المللی و راهبرد شرقی ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۳، ۲: ۲۵-۵۶. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_37086.html

۲۹. سیمیر، رضا؛ دانیال رضاپور. (۱۳۹۷) «راهبرد جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران امنیتی در آسیای مرکزی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۳: ۶۶-۳۹. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34879.html
۳۰. سینائی، وحید. (۱۳۸۸) «دانش‌آموختگان علم سیاست و قوه مقننه در ایران: پیش‌نیازهای ایجاد تعامل»، در: حسین سلیمی. بررسی وضعیت آموزش و پژوهش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۷۰۹-۷۲۷.
۳۱. شهابی، سهراب؛ حسن شاه‌بیگ. (۱۳۹۶) «بحران جهانی ۲۰۰۸ و رویکردهای جمهوری اسلامی ایران در قبال مدیریت بین‌المللی پول»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱، ۳: ۱۲۰-۶۱. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_29364.html
۳۲. صیفوری، ویدا. (۱۳۸۹) «پیش‌به‌سوی تفکر انتقادی»، فصلنامه کتاب، ۲۱، ۲: ۳۸-۵۵. در: http://nastinfo.nlai.ir/article_218.html
۳۳. ظریف، محمدجواد. (۱۳۹۷) «سیاست خارجی ایران از درون مذاکره مبتنی بر قدرت»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۲۶-۵. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34884.html
۳۴. عطار، سعید؛ آذرعلی محمدی. (۱۳۹۵) «راهبرد تنش‌زدایی در سیاست خارجی ایران (۱۳۸۴-۱۳۶۸): درس‌هایی برای آینده»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۰، ۳: ۱۶۳-۱۹۱. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_24961.html
۳۵. عظیمی‌دولت‌آبادی، امیر؛ سیدرضا صالحی‌امیری. (۱۳۸۷) «جهانی‌شدن و سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران»، پژوهشنامه متین، ۱۰، ۴۱: ۶۹-۹۴. در: http://matin.ri-khomeini.ac.ir/article_64884.html
۳۶. غائبی، محمدرضا. (۱۳۹۵) «اقتصاد سیاسی روابط ایران و ترکیه در دوره حکومت حزب عدالت و توسعه»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۰، ۳: ۸۵-۱۱۳. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_24646.html
۳۷. فراستخواه، مقصود. (۱۳۸۸) «مقایسه سه گذرگاه معرفتی درباره «دانش بومی» در ایران با تأکید بر تحولات مفهومی، ساختی و کارکردی علم»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۳، ۱: ۹۷-۱۱۰. در: <http://ensani.ir/fa/article/19857>
۳۸. قنبری، لقمان. (۱۳۹۶) «دیپلماسی انرژی و توسعه اقتصادی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۱، ۴: ۱۸۱-۲۰۸. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_30693.html
۳۹. کریمی، جهانگیر. (۱۳۹۷) «سیاست اوراسیایی ایران، انقلاب اسلامی و سیاست خارجی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۱۵۹-۲۰۰. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34889.html
۴۰. کریمی، عظیم؛ علیرضا سلطانی، احمد بخشایشی اردستانی. (۱۳۹۹) «نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی: مطالعه موردی انگلستان»، فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۱۰، ۴۱: ۳۹-۶۴. در: https://journals.sndu.ac.ir/article_1311.html
۴۱. لانگر، آلن. (۱۳۷۷) یادگیری هشیار: نقادی بر نظام‌های آموزشی معاصر، ترجمه عباس مخبر. تهران: نشر مرکز.
۴۲. محروق، فاطمه؛ امیر عباسی‌خوشکار. (۱۳۹۳) «آینده‌پژوهی، سناریونویسی و بایسته‌های درک پیچیدگی محیط بین‌الملل در پژوهش‌های روابط بین‌الملل»، سومین همایش ملی آینده‌پژوهی. تهران: بی‌جا، در: <https://www.sid.ir/fa/seminar/ViewPaper.aspx?ID=17239>

۴۳. محمودخانی، زهرا؛ گارینه کشیشیان. (۱۳۹۵) «بررسی مقایسه‌ای گفتمان‌های سیاست خارجی دولت دهم و یازدهم و تأثیر آن بر امنیت منطقه خاورمیانه (۱۳۹۴-۱۳۸۴)»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۰، ۲: ۳۵-۷. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_24643.html
۴۴. مسعودنیا، حسین؛ ابوطالب کشتکار. (۱۳۹۹) «راهبرد جمهوری اسلامی ایران در شکست داعش در منطقه غرب آسیا»، فصلنامه سیاست خارجی، ۴۳، ۳: ۷۵-۹۶. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_242810.html
۴۵. مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۹۶) «آسیب‌شناسی سیاستگذاری خارجی: مبانی نظری»، سیاست‌گذاری عمومی، ۳، ۱: ۹-۲۷. در: https://jppolicy.ut.ac.ir/article_62026.html
۴۶. ———. (۱۳۹۷) «از گفتمان انقلاب اسلامی تا گفتمان سیاست خارجی جمهوری اسلامی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۴: ۴۳-۶۴. در: http://fp.ipisjournals.ir/article_34886.html
۴۷. مصلی‌نژاد، عباس. (۱۳۸۸) «واکاوی فرهنگ سیاسی در ایران معاصر بر اساس نظریه تئوری انتقادی»، مطالعات سیاسی، ۲، ۵: ۱-۱۴. در: <http://ensani.ir/file/download/article/20120426161832-5099-26.pdf>
۴۸. میراحمدی، منصور؛ عبدالرضا احمدی. (۱۳۹۵) «اهمیت و نقش تفکر انتقادی در توسعه دانش سیاسی مسلمانان»، فصلنامه سیاست متعالیه، ۴، ۱۴: ۱۳۴-۱۵۲. در: http://sm.psas.ir/article_25519.html
۴۹. نیوری‌زاده، بهنام. (۱۳۸۸) *آینده‌پژوهی؛ مفاهیم، روش‌ها*. تهران: مؤسسه آموزشی تحقیقاتی صنایع دفاعی.
۵۰. نظری، علی‌اشرف؛ محروق، فاطمه؛ امیرعباسی خوشکار. (۱۳۹۴) «ارزیابی میزان کاربست روش سناریونویسی در پژوهش‌های روابط بین‌الملل در ایران: بررسی روش شناختی مقالات علمی»، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶، ۱: ۴۲-۹. در: https://piaj.sbu.ac.ir/article_99238.html
۵۱. وانگ، یوی. (۱۳۹۰) «چین بینابین نسخه‌برداری و نوآوری»، در آرلین تیکنر و الی ویور، *دانش روابط بین‌الملل در چهار گوشه جهان*، ترجمه علیرضا طیب. تهران: مؤسسه ابرار معاصر تهران، ۲۷۵-۲۳۷.

ب) انگلیسی

52. Cooper, Eileen. (1991) "A Critique of Six Measures for Assessing Creativity," *The Journal of Creative Behavior* 25, 3: 194-204, <DOI:10.1002/j.2162-6057.1991.tb01370.x>.
53. Hare, William. (2000) "Critical Thinking as an Aim of Education," in Roger Marples, ed. *The Aims of Education*. London: Routledge, 85-98.
54. Johnson, Elaine B. (2002) *Contextual Teaching and Learning: What it is and Why its Here to Stay*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
55. Ricketts, John C. (2003) *The Efficacy of Leadership Development, Critical Thinking Dispositions, and Student Academic Performance on the Critical Thinking Skills of Selected Youth Leaders*, PhD Dissertation, University of Florida, Gainesville, Florida, US. Available at: http://etd.fcla.edu/UF/UFE0000777/ricketts_j.pdf (Accessed 14 April 2022).
56. Roth, Guy; et al. (2009) "The Emotional and Academic Consequences of Parental Conditional Regard: Comparing Conditional Positive Regard, Conditional Negative Regard, and Autonomy Support as Parenting Practices," *Developmental Psychology* 45, 4: 1119-1142, <DOI:10.1037/a0015272>.
57. Vallerand, Robert J.; and Robert Blssonnette. (1992, September) "Intrinsic, Extrinsic, and Amotivational Styles as Predictors of Behavior: A Prospective

Study,” *Journal of Personality* 60, 3: 599-620, <DOI:10.1111/j.1467-6494.1992.tb00922.x>.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

Research Paper

Status of Critiquing Iran's Foreign Policy Research: A Case Study of the *Foreign Policy Quarterly*, 2006-2021

Ali Bagheri Dolatabadi^{1*}, Mohammad Mojahedzadeh²

¹ Associate Professor, Faculty of Humanities, University of Yasouj, Iran

² A PhD Candidate, Faculty of Humanities, University of Yasouj, Iran

Received: 8 February 2022, Accepted: 14 November 2022

© University of Tehran

Abstract

For most non-academics, foreign policy is one of the most obvious aspects of politics. Most people believe that they have enough knowledge to comment on foreign policy, and this is a main reason that discussion on Iran's foreign policy is one of the hottest conversation topics among Iranians. The nature of these debates is mostly intense and lively criticism of foreign policy of the country in an unscientific manner. At the same time, as expected the foreign policy issues are evaluated by experts and experienced researchers in Iranian academic circles. The two research questions to be answered in the present paper are as follows: 1. What is the status of critiquing Iranian foreign policy in academic research in Iran? 2. What are the weaknesses and strengths of these critiques? In the hypothesis, we argue that the characteristics of education and political culture of Iran have contributed to the shortcomings of the works addressing foreign policy of Iran in a proper manner.

In the article, critical thinking has been adopted as the theoretical framework, because critical thinking is the analysis of known facts, evidence, observations, and arguments with the goal of assessing and forming an opinion about certain issues. In other words, critical thinking is a mode of thinking about any subject or problem, by which a person improves the quality of his or her thinking by skillfully taking charge of the structures inherent in thinking and imposing intellectual standards upon them. Critical thinking is a rich concept of high value that has been developing throughout the past decades. The term critical thinking has its roots in the mid-late 20th century, but its adoption as an educational goal has been recommended because of respect for students' self-reliance and the need to prepare students to be successful in life as well as for democratic citizenship. The so-called critical thinkers have the dispositions and abilities that lead them to think critically when appropriate.

To answer the main research questions, quantitative and qualitative

---

* Corresponding Author Email: abagheri@yu.ac.ir

methods of data collection and analysis were used. A representative sample of papers published in the *Foreign Policy Quarterly* in the period 2016-2021 was taken. The reason for choosing this journal as the focus of our study is that it has been publishing research on Iran's foreign policy and related topics for many years. Out of 129 articles published during this time period, 51 articles specifically discussed issues related to Iran. 28 articles were on political-security issues, 8 articles on economic issues, 9 articles on political-economic issues, and finally 6 articles had considered all four political, political, economic, social, and cultural dimensions of foreign policy analysis. In the first step, we evaluated the content of these 51 articles on Iran's foreign policy carefully and completely. Of the 51 articles, only 23 directly focused on Iran's foreign policy, and only one paper was written with a critical approach. The findings revealed that all these articles had serious shortcomings in one or more issues which needed to be underscored in order to conduct a thorough research. Inadequacies were observed in the following areas: careful literature review to show historical background, use of an appropriate research method, adopting a theoretical framework, recommendations for future research or for policy choices, attempts to make predictions about the future by using methods such as scenario building.

The authors conclude that the origins of the lack of critical thinking must be searched in educational and cultural domains: First, it was argued that enough attention have not been paid to critical thinking in Iranian schools and universities. Therefore, the students are encouraged to accept and praise viewpoints in an uncritical manner instead of learning to be critical thinkers. Likewise, Iran's educational system is such that it does not welcome critical research for publication. Therefore, authors prefer to focus on topics that are more likely to be accepted and published in journals instead of working on critical articles. Unfortunately, the researchers are not influenced by strong personal and scientific motives for fact-finding and problem-solving, and are mostly concerned with job requirements and other mundane variables. As a result, the papers are not sufficiently innovative since the topics are occasionally repetitive or with little value for policymakers or scientific community. The predominance of the positivist approach in teaching students in universities is one of the other weaknesses that has discouraged researchers to welcome critical works. Thus, the researchers who generally use conservative and non-critical approaches do not seek to change the general direction of politics and help the reconstruction of power relations. In addition to the educational factor, Iranian political culture has contributed to the lack of interest in critical works being conducted and published. Authors' feelings of insecurity to express different opinions and fear of the consequences of expressing different thoughts have made them to endorse ideas instead of criticizing ideas and policies. Although it is now generally accepted that critical thinking can be taught and cultural weaknesses can be overcome, not enough effort has been made to change this problematic aspect of political culture, which has reduced the motivation for researchers, students, and university professors to engage in debates and critiques in academic journals. In Iranian universities, instead of teaching critical thinking, students are taught how not to get into trouble by adopting a

conservative stance which avoids criticizing the views of others. Low level of tolerance in Iranian society for being criticized is another cultural weaknesses, which has led people to be more conservative. Another underlying factor for inadequate attention paid to critical research goes back to the lack of encouragement by the officials in Iranian diplomatic community who do not think they need academicians to conduct this type of research. Instead of welcoming criticism of policies and programs, foreign ministry officials have sought to hire academics who defend the current state-of-affairs, and justify the existing programs and policies.

Keywords: Critical Thinking, Critique, *Foreign Policy Quarterly*, Iran's Foreign Policy, Political Culture

Declaration of conflicting interests

The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

ORCID iDs: <https://orcid.org/0000-0002-4584-5870>

References

- Amini, Seyed Javad; and Mojtaba Damirchilo. (2018) "Forsathā va tahdid'hā-ye diplomaci-ye majāzi jomhuri-e eslāmī-'i Irān dar asr-e do'fazāei (Opportunities and Threats of Virtual Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the Era of Two Spaces)," *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 33, 3: 31-60. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_38454.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Amiri Farahabadi, Jafar, et al. (2016) "Āsib'shenāsi-ye farāyand-e-siyāsāt'pazhohi dar Irān (Pathology of Higher Education Policy Research Process in Iran)," *Fasl'nāmeḥ-ye motālē'āt-e miān'reshṭe-e dar oloom-e ensāni (Interdisciplinary Studies in the Humanities)* 8, 4: 139-171, <DOI: 10.22035/isih.2016.233>. [in Persian]
- Attar, Saeed; and Azar Ali Mohammadi. (2015) "Rāhbord-e tanesh'zodāei dar siyāsāt-e khāreji Irān: dars'ha-i barā-ye āyandeh (Detente Strategy in Iran's Foreign Policy: Lessons for the Future)," *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 30, 3: 163-191. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_24961.html. (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Azimi, Dolatabadi, Amir; and Seyed Reza Salehi Amiri. (2008) "Jahāni'shodan va siyāsāt-e farhangī jomhuri-e eslāmī-'i Irān (Globalization and Cultural Policy of the Islamic Republic of Iran)," *Pazhohesh'nāmeḥ-ye matin (Matin Research Journal)* 10, 41: 69-94. Available at: http://matin.ri-khomeini.ac.ir/article_64884.html (Accessed 10 April 2022). [in Persian]

- Badri Gargari, Rahim; et al. (2007) "Bar'resi-ye mahārat-e tafakor-e enteghādi dāneshjoo moā'lemān marākez-e tarbiyāt-e moā'lem Tabriz (An Analysis of Skills of Critical Thinking of Student-Teachers in Tabriz's Centers for Teacher Training)," *Fasl'nāmeḥ-ye elmi pajoheshi-ye ravān'shenāsi-e Tabriz University (Journal of Modern Psychological Researches)* 2, 7: 1-24. Available at: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4359.html (Accessed 10 April 2022). [in Persian]
- Bagheri, Mohammad Bagher; et al. (2017) "Jāygāhe tafakor-e naghādāneh dar nezām-e āmozesḥi-e Īrān (The Place of Critical Thinking in Iranian Educational System)," *Pajohesh'hā-ye zabān'shenākhti dar zabān'hā-ye khāreji (Journal of Foreign Language Research)* 7, 2: 229-323, <DOI:10.22059/JFLR.2017.236677.353>. [in Persian]
- Bagheri Dolatabadi, Ali. (2017) "Āsibshenāsi-ye pazhohesh'hā-ye ravābet-e bein'ol-melal dar Īrān (Pathology of International Relations Research in Iran)," *Rahyāft'hā-ye siyāsī va bein'ol mellali (Political and International Approaches)* 8, 9: 41-47. Available at: https://piaj.sbu.ac.ir/article_99487.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Bagheri Dolatabadi, Ali; and Sajad Sajadi-sefat. (2019) "Jāygāh-e motāleāt-e jonub-e shargh-e Āsiā dar pazhohesh'hā-ye dāneshgāhi (The Status of South-East Asia Studies in Academic Research and its Pathology)," *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 49, 4: 959-978, <DOI:10.22059/jpq.2020.249399.1007204>. [in Persian]
- Barkhordari, Ramezan; and Farzin Banki. (2013) "Parvaresh-e bordbāri dar dāvāri (tafakor): manzari padidār'shenākhti (The Cultivation of Tolerance in Judgment (Thinking); A Phenomenological Perspective)," *Tafakor var kodak (Thinking and Children)* 3, 6: 27-46. Available at: https://fabak.iwcs.ac.ir/article_680.html?lang=fa (Accessed 10 April 2022). [in Persian]
- Bozorgmehri, Majid; and Seyed Mehdi Tabatabaie. (2016) "Bar'resi-ye tatbighi-ye siyāsāt khāreji-ye Īrān va torkiyeh dar ghafghāz-e jonoobi az forupāshi-e etteḥād-e shoravi tā 2008 (A Comparative Study of the Foreign Policy of Iran and Turkey in the South Caucasus from the Fall of the Soviet Union to 2008)," *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 31, 2: 109-150. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_28411.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Cooper, Eileen (1991) "A critique of Six Measures for Assessing Creativity," *The Journal of Creative Behavior* 25, 3: 194-204, <DOI:10.1002/j.2162-6057.1991.tb01370.x>.
- Damanpak, Morteza. (2017) "Tahavol-e diplomaci-ye jomhouri-e eslāmī-'i Īrān, bar'resi-ye dastāvārd'hā-ye gozashteh va chālesh'hā-ye pishe rou (Economic Diplomacy Development of the Islamic Republic of Iran, Examining the Past Achievements and the Challenges Ahead)," *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 158-91. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34888.html (Accessed on 28 December 2021). [in Persian]

- Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal; and Fateme Soleimani. (2017) "Siyāsate khāreji jomhouri-e eslāmī-'i Irān va hanjār'sāzi bein'ol mellali (Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran and International Norm-Making)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsate khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 65-90. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34887.html (Accessed 10 April 2022). [in Persian]
- Dehshiri, Mohammad Reza. (2018) "Pooyaei-ye siyāsate khāreji jomhouri-e eslāmī-'i Irān dar tarkib-e tanāghoz'nāmā'hā (Dynamics of the Islamic Republic of Iran's Foreign Policy Despite its Contradictions)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsate khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 201-232. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34890.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Dehshiri, Mohammad Reza; Mostafa Khorami. (2018) "Tajziyeh va tahlil-e jāyghā-e diplomāci shahri dar siyāsate khāreji-ye Jomhouri-e eslāmī-'i Irān (An Analysis of the Position of Urban Diplomacy in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsate khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 32, 1: 87-122. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_33092.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Dewey, John. (2014) *Honar be manzaleh-ye tajrobeh (Art as Experience)*, trans. Masood Oliya. Tehran: Ghoghnoos. [in Persian]
- Dezhgaah, Soghra. (2008) "Tafakor-e enteghādi chāleshi dar barābar-e esteghlāl be onvān-e hadaf-e āmozeshi (Critical Thinking as a Challenge against Independence as an Educational Objective)," *Andishe'hā-ye novin-e tarbiyati (The Journal of New Thoughts on Education)* 4, 1: 63-80, <DOI:10.22051/jontoe.2008.240>. [in Persian]
- Dinarvand, Hasan; and Mohsen Emani. (2008) "Tabyeen-e nazariye enteghādi, ta'lim va tarbiyat-e enteghādi va delālat'hā-ye ān, az manzar-e Freire va Giroux va naghd-e ān (Critical Theory and its Educational Implications: A Critique of Freire and Giroux's Views)," *Andishe'hā-ye novin-e tarbiyati (The Journal of New Thoughts on Education)* 4, 3: 145-175, <DOI:10.22051/jontoe.2008.236>. [in Persian]
- Eslami, Rohollah; and Zahra Akbari. (2020) "Āsib'shenāsi-ye siyāsate khāreji-ye jomhouri-e eslāmī-'i Irān az manzar-e sāmāne'hā-ye nahādi-ye marefati (Pathology of the Foreign Policy of Iran from the Perspective of Institutional Knowledge)," *Motāleāt-e rāhbordi-ye siyāsate gozāri-ye omomi (Strategic Studies of Public Policy)* 10, 35: 1-23. Available at: http://sspp.iranjournals.ir/article_48002.html (Accessed 10 April 2022). [in Persian]
- Frasatkah, Maghsoud. (2009) "Moghāyese-ye ce gozargāh-e ma'refati darbāreh-ye dānesh-e bomi dar Irān bā ta'kid bar tahavolāt-e mafhomi, sākhti va kārardi-ye elm (A Comparison of Three Epistemological Passages about "Indigenous knowledge" in Iran with an emphasis on Conceptual, Structural and Functional Development of Science)," *Majaleh'i motālē'āt-e ejtemā'i-ye Irān (Iranian Journal of Social*

- Studies*) 3, 1: 110-97. Available at: <http://ensani.ir/fa/article/19857> (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Ghaebi, Mohammad Reza. (2016) "Eghtesād-e siyāsi-ye ravābet-e Irān va torkiyeh dar dor-e hokomat-e hezb-e edālat va tose' (Political Economy of Iran-Turkey Relations during the JDP's Rule)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 30, 3: 85-113. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_24646.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Ghanbari, Loghman. (2016) "Diplomāci-ye energy va tose'-ye eghtesādi (Energy Diplomacy and Economic Development)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 31, 4: 181-208. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_30693.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Hare, William (2000) "Critical Thinking as an Aim of Education," in Roger Marples, ed. *The Aims of Education*. London: Routledge, 85-98.
- Hatamzadeh, Azizollah; and Ayoub Matni. (2016) "Realism-e enteghādi va siyāsāt khāreji jomhouri-e eslāmī-'i Irān (Critical Realism and Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 31, 4: 5-40. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_30688.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Hosseini, Mohammad Taghi. (2017) "Moghe'iyat-e siyāsāt-e khāreji-ye Iran dar chehelomin salgard-e piroozī enghelāb eslāmi (The Position of Iran's foreign Policy on the 40th Anniversary of the Victory of the Islamic Revolution)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 233-268. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34892.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Hosseini, Seyed Hossein. (2018) "Tahlil-e olgoo-ye mafhom-e naghde elmi (Analyzing the Concept of Scientific Criticism)," *Pajohesh'ha-ye elmi-e novin (Journal of New Intellectual Research)* 2, 4: 97-118, <DOI:10.22081/NIR.2019.48859.1021>. [in Persian]
- Imamzadeh Fard, Parviz. (2008) "Vaziyat-e oloom-e siyāsi dar Irān-e mo'āser: nesbat-e oloom-e siyāsī dar keshvar ba oloom-e ensāni dar gharb (The Status of Political Science in the Contemporary Iran: The Relationship between Political Science in the Iran and Humanities in the West: the Field of Political Science in Iranian and American Universities)," Mozaffar Namdar, ed. *The National Congress of Humanities*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies, Vol. 7. [in Persian]
- Johnson, Elaine B. (2002) *Contextual Teaching and Learning: What it is and Why it's here to Stay*. London, UK: Corwin Press.
- Karami, Jahangir. (2017) "Siyāsāt-e eurāsiyā'i-ye Irān, enghelāb-e eslāmi va siyāsāt-e khāreji (Iran's Eurasian Policy, Islamic Revolution and Foreign Policy)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 159-200. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34889.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Karimi, Azim; et al. (2021) "Naghsh-e andish'kade'hā dar siyāsāt'gozāri khāreji: motāle'h-ye moredi engelestān (The Role of Think Tanks in

- Foreign Policy: A Case Study of England),” *Motāleāt-e bein-e reshtehi-ye dānesh-e rāhbordi (Strategic Management Studies of National Defence Studies)* 10, 41: 64-39. Available at: https://journals.sndu.ac.ir/article_1311.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Langer, Ellen. J. (1998) *Yad'giri hoshyār: naghdi bar nezām'hā-ye āmozeshi-ye moā'ser (The Power of Mindful Learning)*, trans. Abbas Mokhber. Tehran: Markaz Publishing. [in Persian]
- Mahmooud Khani, Zahra; and Garine Keshishian. (2015) “Bar'resi-ye moghāyesei-ye goftemān-e siāsat khāreji dolat-e dahom va yāzdahom va ta'sir-e ān bar amniyat-e mantagheh-ye khāvar'miyāneh, 1384-1394 (A Comparative Study of the Foreign Policy Discourses of the Ahmadiyeh and Rouhani's Administrations and their Impact on the Security of the Middle East Region, 2005-2015),” *Fasl-nāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 30, 2: 7-35. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_24643.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Mahroogh, Fatima; and Amir Abbasi Khoshkar. (2014) “Āyandeh'pazhoḥi, senāriyo'nevisi va bāyasteh'hā-ye dark-e pichidegi'hā-ye mohit-e bein'ol-melal dar pazhoesh'hā-ye ravābet-e bein'ol-melal (Futurology, Scenario Building and the Necessities of Understanding the Complexity of the International Environment in International Relations Research),” *Third National Conference on Futurology*. Tehran: n.p. Available at: <https://www.sid.ir/fa/seminar/ViewPaper.aspx?ID=17239> (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Masoodnia, Hossein; and Abu Talib Keshtkar. (2019) “Rāhbord-e jomhouri-e eslāmī-'i Īrān dar shekast-e dāesh dar mantagheh-ye gharb-e Āsiā (The Islamic Republic of Iran's Strategy to Defeat ISIS in West Asia Region),” *Fasl-nāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 43, 3: 96-75. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_242810.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Mir-Ahmadi, Mansoor, and Abodl-Reza Ahmadi. (2016) “Ahamiyat va naghsh-e tafakor-e enteghādi dar tose' dānesh-e siyāsī mosalmānān (The Importance of the Role of Critical Thinking in the Development of the Political Knowledge of the Muslims),” *Fasl'nāmeḥ-ye siyāsāt-e moteāli-yeh (Transcendent Policy)* 4, 14: 135-152. Available at: http://sm.psas.ir/article_25519.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Mosalanejad, Abbas. (2009) “Va'kāvi-ye farhang-e siyāsī dar Iran-e mo'āser (An Analysis of Political Culture in Contemporary Iran Based on Critical Theory),” *Motāleāt-e siyāsī (Political Studies)* 2, 5: 1-14. Available at: <http://ensani.ir/file/download/article/20120426161832-5099-26.pdf> (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Moshirzadeh, Homeira. (2017) “Āsib'shenāsi siyāsāt'gozāri-e khāreji: mabāni nazari (Foreign Policy-Making Pathology: Theoretical Foundations),” *Fasl-nāmeḥ-ye siyāsāt'gozāri-ye omomi (Iranian Journal of Public Policy)* 3, 1: 9-27, <DOI:10.22059/PPOLICY.2017.62026>. [in Persian]

- . (2017) “Az goftemān-e jomhori-e eslāmi tā goftemān-e siyāsāt-e khāreji-e jomhori-e eslāmi (From the Discourse of the Islamic Revolution to the Discourse of the Islamic Republic's Foreign Policy),” *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 43-64. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34886.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Nazari, Ali-Ashraf, et al. (2014) “Arzyābi-ye mizān-e kār’bast-e ravesh-e senariyo’nevisi dar pazhohesh’hā-ye ravābet-e bein’ol-melal dar Irān (An Evaluation of the Use of the Method of Scenario Writing in International Relations Research,” *Rahyāft’hā-ye siyāsī va bein’ol mellali (Political and International Approaches)* 6, 1: 9-42. Available at: https://piaj.sbu.ac.ir/article_99238.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Nepourizadeh, Behnam. (2009) *Ayandeh’pazhoḥi, mafāhim, ravesh’hā (Future Research; Concepts, Methods)*. Tehran: Defense Industries Research and Educational Institute. [in Persian]
- Pajohesh’nāmeḥ-ye enteghādi-ye motoon va barnāme’hā-ye oloom-e ensāni (Critical Studies in Text & Programs of Human Sciences)*. (2021) The Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran. Available at: <https://criticalstudy.iwcs.ac.ir/?lang=en> (Accessed 28 December 2021). [in Persian]
- Rahimi, Rauf; and Ahmed Mohagher. (2016) “Taharok va pooyai-ye bein’ol mellali dar dore-ye riyāsāt’jomhori-ye Rouhani (International Dynamics during Rouhani's Presidency),” *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 31, 3: 163-184. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_29366.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Rasouli Saniabadi, Elham; and Amirhossein Askari. (2015) “Bar’resi-ye jahat’giri tajdid-e nazar’talabi dar siyāsāt-e khāreji jomhori-ye eslāmi, 1384-1392: bar asās-e olgoo-ye systemic ravābet-e bein’ol mellali (An Analysis of the Orientation of Revisionism in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran, 2014-2015: Based on the Systemic Model of International Relations),” *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 30, 4: 121-150. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_24979.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Razavinejad, Seyed Amin; and Ismaeil Shafi’i. (2016) “Bar’resi-e rooykard va jahat’giri siyāsāt-e khāreji-ye jomhori-ye eslāmī-i Irān dar ghebāl-e bohrān’hā-ye jahān-e Arab (An Examination of the Approach and Orientation of the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran towards the Crises of the Arab World),” *Faslnāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 30, 2: 37-59. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_24644.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Ricketts, John C. (2003) *The Efficacy of Leadership Development, Critical Thinking Dispositions, and Student Academic Performance on the Critical Thinking Skills of Selected Youth Leaders*, PhD Dissertation, University of Florida, Gainesville, Florida, US. Available at:

- http://etd.fcla.edu/UF/UFE0000777/ricketts_j.pdf (Accessed 14 April 2022).
- Roth, Guy; et al. (2009) "The Emotional and Academic Consequences of Parental Conditional Regard: Comparing Conditional Positive Regard, Conditional Negative Regard, and Autonomy Support as Parenting Practices," *Developmental Psychology* 45, 4: 1119-1142, <DOI: 10.1037/a0015272>.
- Sajadpour, Seyed Mohammad Kazem. (2017) "Chār'chobi mafhomi va farā'gir barā-ye dark va tahlil-e siyāst-e khāreji-ye Irān (A Comprehensive Conceptual Framework for Understanding and Analyzing Iran's Foreign Policy)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsat-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 27-42. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34885.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Sanai, Mehdi; and Jahangir Karami. (2018) "Ravand-e chand'jānebeh'garā-e bein'ol mellali va rāhbord-e sharghi-ye Irān (The Process of International Multilateralism and Iran's Eastern Strategy)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsat-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 33, 2: 25-56. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_37086.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Sargazi, Hossein Ali; et al. (2015, November 24) "Baresi-ye mahārat'hā-ye tafakor-e enteghā-di: motāle'-ye moredi: dānsh'āmozān-e sāl-e chāhārom-e dabirestān'hā-ye shahr-e gorgān (A Study of Critical Thinking Skills (A Case Study: Fourth-Year High School Students in Gorgan)," *International Conference on Humanities, Psychology and Social Sciences, International Conference Center of Radio and Television*. Available at: <https://civilica.com/doc/436235> (Accessed 23 May 2022). [in Persian]
- Seifori, Vida. (2010) "Pish bae soy-e tafakor-e enteghā-di (Towards Critical Thinking)," *Fasl'nāmeḥ-ye ketāb (Ketab Quarterly)* 21, 2: 55-38. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_218.html (Accessed 10 January 2022). [in Persian]
- Shahabi, Sohrab; and Hasan Shah Beig. (2016) "Bohrān-e jahāni-ye 2008 va rooykard'hā-ye jomhouri-e eslāmī-'i Irān dar ghebāl-e modiriyat-e bein'ol mellali-ye pool (The 2008 World Crisis and the Approaches of the Islamic Republic of Iran towards International Money Management)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsat-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 31, 3: 61-120. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_29364.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Simbar, Reza; and Danial Rezapour. (2017) "Rāhbord-e jomhouri-e eslāmī-'i Irān dar ghebāl-e bohrān-e amniyati dar āsiyā-ye markazi (Islamic Republic of Iran's Strategy towards the Security Crisis in Central Asia)," *Faslnāmeḥ-ye siyāsat-e khārejī (Foreign Policy Quarterly)* 32, 3: 39-66. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34879.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Sinaei, Vahid. (2009) "Dānesh'āmokhtegān-e elm-e siyāsat va ghov-ye moghan'naneh dar Iran: pish'niyāz'hā-ye ijād-e ta'āmol (Graduates of Political Science and the Legislature in Iran: Prerequisites for

- Interaction),” in Hossein Salimi, ed. *A Study of the Education and Research of Political Science and International Relations in Iran*. Tehran: Research Institute for Cultural and Social Studies, Ministry of Science, Research and Technology, 727-709. [in Persian]
- Taghavi, Mohammad Ali; and Mahsa Adibi. (2011) “Zaf-e sonnat-e naghd dar pazhohesh-e oloom-e siyāsi Iran (The Weakness of Critique in Political Science Research in Iran).” *Pajohesh’ nāmeḥ-ye oloom-e siyāsī (Research Letter of Political Science)* 5, 2: 7-27. Available at: http://www.ipsajournal.ir/article_113.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]
- Vallerand, Robert J.; and Robert Blssonnette (1992) “Intrinsic, Extrinsic, and Amotivational Styles as Predictors of Behavior: A Prospective Study,” *Journal of Personality* 60, 3: 599-620, <DOI:10.1111/j.1467-6494.1992.tb00922.x>.
- Wang, Yiwu. (2011) “Chin beynābeyn-e noskhe’ bardāri va no-āvari (China Between Copying and Innovation),” in Arlene Tickner and Ole Weaver, eds. *Danesh-e ravābet-e bein’ ol-melal dar chāhār gosheh-ye jahān (International Relations Scholarship Around the World)*, trans. Alireza Tayeb. Tehran: Abrar Contemporary Institute of Tehran, 237-275. [in Persian]
- Zarif, Mohammad Javad. (2017) “Siyāsāt-e khāreji Irān az daroun-e mozākere-ye mobtani bar ghodrat (An Insider’s View of Iran’s Foreign Policy Negotiation from Strength),” *Fasl-nāmeḥ-ye siyāsāt-e khāreji (Foreign Policy Quarterly)* 32, 4: 5-26. Available at: http://fp.ipisjournals.ir/article_34884.html (Accessed 14 April 2022). [in Persian]

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY) license.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی